

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.8.106>

УДК 339.986

*О. Д. Зверев,
аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5210-0324>*

**ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ОБХОДУ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ
ІРАНОМ ЯК ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
АДАПТАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РФ**

*O. Zveriev,
PhD student of the International Economic Relations Department,
Vasyl Stus Donetsk National University*

**RESEARCH INTO IRAN'S MECHANISMS FOR CIRCUMVENTING
ECONOMIC SANCTIONS AS THE BASIS FOR FORMULATING AN
ADAPTIVE STRATEGY FOR THE RF**

У статті досліджено багаторівневу систему обходу економічних санкцій, розроблену Іраном, з метою оцінки її потенціалу як моделі для формування адаптаційної стратегії РФ після 2022 року. На основі аналізу офіційних джерел, аналітичних звітів і статистичних даних розглянуто ключові механізми: використання підставних компаній, бартерних угод, альтернативних фінансових каналів, перевантаження нафти в

нейтральних водах та проксі-фінансування. Встановлено, що Іран зберіг високий рівень експорту нафти й доступ до зовнішнього фінансування попри міжнародні обмеження. У роботі доводиться, що ці інструменти можуть бути адаптовані рф для збереження економічної стабільності, водночас акцентується увага на супутніх ризиках таких як мінізації фінансових потоків, зростанні корупції, зниженні прозорості управління. Іранський досвід пропонується як аналітична база для прогнозування сценаріїв розвитку санкційної політики рф.

The article provides a comprehensive study of Iranian mechanisms for circumventing economic sanctions and substantiates the possibility of their application in the process of forming a rf adaptation strategy in the context of growing sanctions pressure after 2022. Iran, which has been subject to some of the toughest international restrictions for decades, has developed an effective multi-level circumvention system covering both trade and financial instruments. The paper highlights key areas: the use of a network of shell companies and affiliated firms in lightly regulated jurisdictions, the masking of oil flows through transshipment in neutral waters, the involvement of foreign intermediaries, and proxy financing through banks in China, the UAE, India, and Hong Kong. It also analyzes the dynamics of Iranian oil exports under sanctions and the growth of broad money supply as an indirect indicator of shadow financing schemes. Particular attention is paid to barter and clearing agreements, which Iran actively uses instead of currency settlements, as well as the practice of changing beneficiaries and transferring assets abroad as a way to maintain control over capital. It has been established that, despite restrictions, Iran has managed to maintain key economic flows, ensure the functioning of the budgetary system, and avoid complete international isolation. Based on Iran's experience, potential directions for rf adaptation policy have been identified: the use of offshore structures, the development of alternative payment systems, the transfer of trade to the “gray” zone, and the expansion of barter agreements with countries that

are also under sanctions pressure. The author emphasizes that, although such instruments are effective in terms of maintaining economic activity, they also carry risks of shadowing, increased corruption, oligarchization, and deterioration of financial transparency. It is proposed to evaluate Iranian practices not only as a source of technical solutions, but also as a signal of long-term institutional consequences that the rf may repeat if it follows a similar approach..

Ключові слова: *sanctions, shell companies, barter, proxy financing, shadow economy, financial adaptation, international isolation.*

Keywords: *санкції, підставні компанії, бартер, проксі-фінансування, тіньова економіка, фінансова адаптація, міжнародна ізоляція.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасному глобалізованому світі економічні санкції є потужним важелем впливу на країну, яка порушила міжнародні договори, що власне можна побачити на прикладі Ірану та рф. Якщо рф стикнулася з санкціями тільки з початку 2022 року, то Іран працює в санкційному режимі десятиліття, що власне дозволило уряду країни побудувати різноманітні шляхи обходу санкцій та здійснювати свою міжнародну діяльність попри заборони. Країна є одним із найбільш яскравих прикладі того, як можна сформувати антинсанкційні механізми, які приносять країні економічну вигоду, що власне є актуальним для рф, як країни, яка тільки шукає можливі варіанти обходу санкцій розвинених країн світу. Саме тому детальне дослідження особливостей іранських шляхів обходу санкцій як основи для формування адаптивної стратегії рф як країни-дебютанта є актуальною темою для більш глибокого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців детально дослідженні особливості іранських механізмів та схем щодо обходу санкцій. Кітінджі Т. у своєму

аналітичному звіті досліджує, які саме інструменти ухилення від санкцій можуть бути використані рф за прикладом Ірану [2]. Анварі А. висвітлює схеми використання підставних компаній, пов'язаних з іранськими військовими структурами, для експорту нафти в обхід санкцій [3]. Пітер Карстен П. та Праджвал П. аналізують механізми транспортування іранської нафти та практику перевантаження в нейтральних водах задля маскування походження вантажів [7]. Тобін М. акцентує увагу на використанні Іраном тіньових фінансових потоків для фінансування союзних угруповань [10]. Німоні Ф. висвітлює випадки виведення капіталів та активів за кордон представниками іранського політичного істеблішменту [15].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завдання статті полягає в більш глибокому дослідженні іранських схем щодо обходу санкцій як основи формування адаптивної стратегії рф як країни, яка тільки починає створювати тіньові схеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. До лютого 2022 року Іран був країною, на яку було накладено найбільше санкцій у світі, і яка стикалася з низкою обмежувальних заходів, спрямованих проти її економіки, фінансової системи та нафтового сектору. Протягом десятиліть Іран продемонстрував високий рівень адаптивності, розробивши складні методи обходу санкцій та забезпечення стабільних доходів для державного бюджету. Розроблені методи стали особливо складними після того, як у 2018 році США вийшли з Спільного всеосяжного плану дій. Хоча кількість санкцій проти Ірану до 2025 року зменшилася завдяки відносній політичній стабілізації, країна все ще залишається другою за величиною об'єктом санкцій у світі. Саме ця значна кількість санкцій проти Ірану (рис. 1) призвела до розробки багатогранних схем із залученням підставних компаній, іноземних посередників та фінансових операцій через слабо регульовані юрисдикції, що в сукупності ставить під сумнів ефективність глобального режиму санкцій.

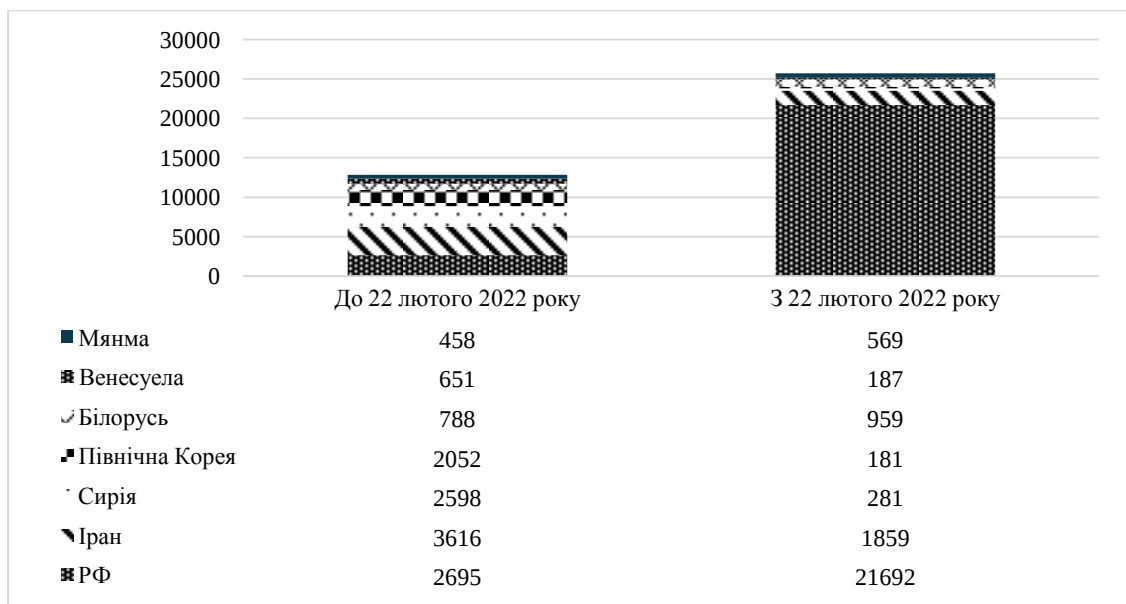

Рис. 1. Кількість міжнародних санкцій, накладених на Іран та інші країни станом на 2025 рік

Джерело: Систематизовано за даними [1].

Як видно з рис. 1, станом на 2025 рік кількість санкцій проти Ірану значно зменшилася завдяки стабілізації політичної ситуації в країні. Однак Іран залишається другою країною у світі за кількістю санкцій, що змушує іранські компанії шукати різні способи їх обходу. Іран розробив складну мережу стратегій для обходу санкцій, особливо після того, як США вийшли з ядерної угоди 2015 року і відновили жорсткі фінансові обмеження.

Одним з найефективніших інструментів політики Ірану з уникнення санкцій є розгалужена мережа підставних компаній та посередників. Іран використовує підставні компанії, які формально не пов'язані з державними структурами, для здійснення зовнішньої торгівлі, зокрема експорту нафти, що залишається основним джерелом доходу, а більшість цих компаній зареєстровані в юрисдикціях зі слабким фінансовим наглядом.

В останні роки Іран розробив складну і багаторівневу систему для обходу санкцій, спрямованих проти його нафтового сектора. Основною метою цієї системи є забезпечення експорту нафти, незважаючи на міжнародні обмеження, включаючи санкції, введені США та їх союзниками. Аналіз останніх документів та повідомлень, опублікованих у ЗМІ, свідчить

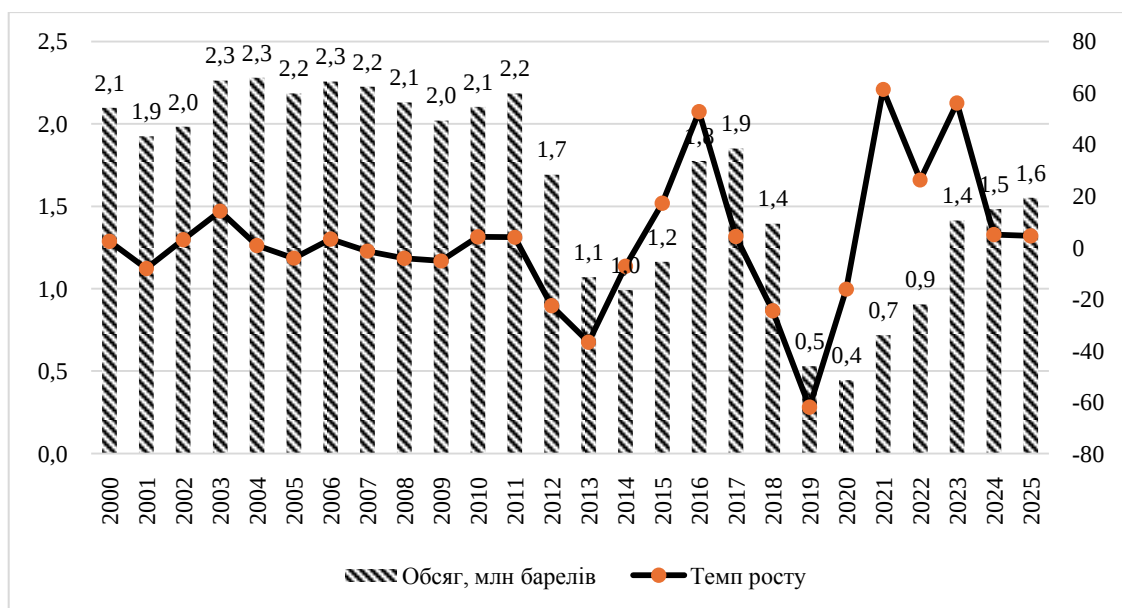
про свідомі зусилля Ірану з маскуванню походження нафти, приховування зв'язків з військовими структурами та залучення іноземних посередників до продажу заборонених товарів [2, с. 1].

В основі цієї схеми лежить мережа підставних компаній, створених у Тегерані. Зокрема, компанія Sepehr Energy Jahannama Pars, заснована в 2022 році, протягом кількох місяців зареєструвала ще дві афілійовані організації за одною адресою: Sepehr Energy Paya Gostar Jahan і Sepehr Energy Hamta Pars. Всі ці компанії формально виглядають як приватні фірми, що займаються будівництвом або торгівлею, однак внутрішні документи, включаючи проекти контрактів та офіційні листи, вказують на те, що вони діють від імені Генерального штабу Збройних сил Ірану [3, с. 1]. Таким чином, фактичний зв'язок з військовими структурами приховувався за допомогою корпоративної оболонки.

Окрім іранських фірм, у цій схемі активно використовуються іноземні компанії, зареєстровані в юрисдикціях із слабким наглядом за фінансовими операціями. У квітні 2023 року в Гонконзі була зареєстрована компанія Xin Rui Ji, офіційно очолювана громадянином Китаю, однак офіційне листування свідчить про постійну участь керівництва Sepehr Energy в її діяльності, а також про використання тих самих доменів електронної пошти [4, с. 1]. Саме ця компанія розміщувала замовлення на поставки нафти без коносаментів (тобто без офіційних вантажних документів), що унеможливлювало відстеження маршруту та походження вантажу.

Ключовим елементом ухилення від санкцій була практика перевантаження нафти з одного судна на інше в нейтральних водах, переважно поблизу Сінгапуру або Малайзії. Таким чином, іранська нафта фактично стає «анонімною» і може бути задекларована як сировина з Іраку, Оману, ОАЕ або ж самої Малайзії, що значно ускладнює виявлення порушень і відкриває шлях для її продажу на міжнародних ринках, зокрема в Китаї або країнах Перської затоки [5, с. 1]. Вище наведені факти

підтверджуються динамікою експорту іранської нафти, яка більш детально показана на рис. 2.

**Рис. 2. Динаміка експорту іранської нафти за період 2000–2025 рр.,
млн барелів**

Джерело: Систематизовано за даними [6].

Аналіз рис. 2 показує високий рівень участі іноземних компаній у схемах обходу міжнародних санкцій, що становить серйозну проблему для ефективності глобальної системи контролю за дотриманням санкцій. Незважаючи на обмежувальні заходи, експорт іранської нафти демонстрував тенденцію до зростання, особливо в період 2001–2022 рр. До введення жорстких санкцій у 2018 р. середньодобовий експорт нафти з Ірану становив приблизно 1,9 млн барелів. Однак через посилення санкційного тиску під час президентства Дональда Трампа цей показник у 2020 р. знизився до 400 000 барелів на добу. Водночас в останні роки, починаючи з 2023 року, Іран поступово відновлює обсяги експорту, а станом на 2025 рік щоденний експорт нафти досяг 1,6 млн барелів, що свідчить про ефективність стратегій адаптації та формування механізмів обходу санкцій за участю іноземних компаній. Схема дуже проста: нафта зберігається в плавучих резервуарах поблизу Сінгапуру і чекає відповідних посередників або покупців, що дає

Тегерану гнучкість і простір для маневру, а також ускладнює роботу міжнародних наглядових органів [7, с. 1].

Незважаючи на санкції, станом на 2022 рік Іран входить до 15 найбільших постачальників нафти у світі, як показано на рис. 3.

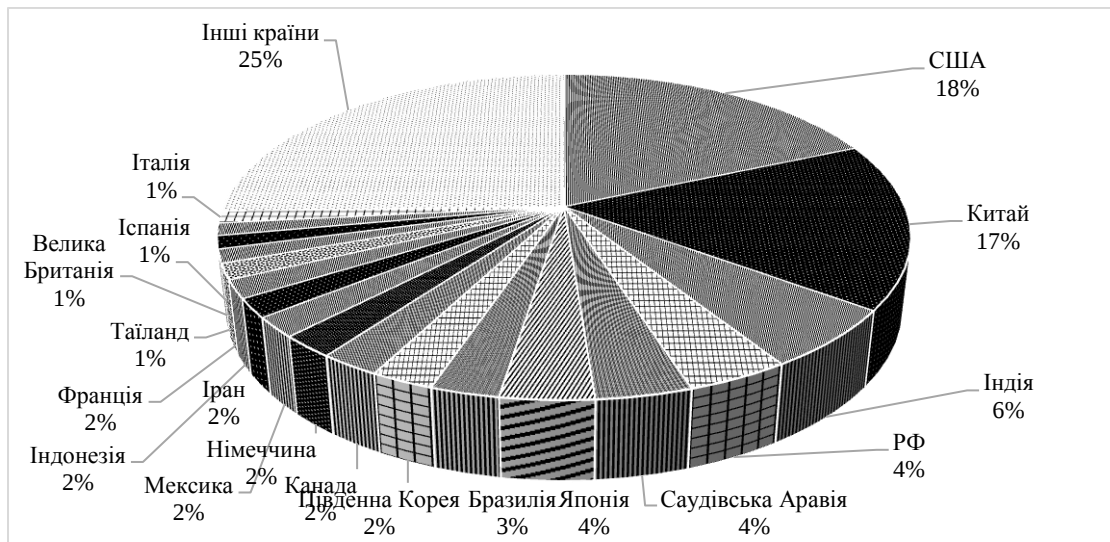

Рис. 3. Частка Ірану у світовому експорті іранської нафти станом на 2022 рік, %

Джерело: Систематизовано за даними [8].

Таким чином, Іран продовжує експортувати нафту з глобальною часткою 2%, незважаючи на обмеження, використовуючи складні схеми, що поєднують офшорні структури, фіктивні компанії, маніпулювання документами та тіньову співпрацю з іноземними фірмами.

Наступним пропонується навести особливості обходу економічних санкцій Іраном через використання фінансових центрів з низьким рівнем контролю. Уряд країни співпрацює з країнами та фінансовими центрами, які мають недосконалі системи боротьби з відмиванням грошей та фінансовими злочинами. Ці країни використовуються для обміну валюти, прихованих платежів та інших операцій, що дозволяють Ірану обходити західні фінансові системи. Іран розробив складну мережу для обходу міжнародних санкцій, використовуючи проксі-компанії, що діють у різних фінансових центрах по всьому світу. За даними західних розвідувальних служб, дипломатів та

аналізу корпоративних документів, ця система сформована та підтримується за активної участі іранського уряду, зокрема Центрального банку Ірану [9, с.1]. Проксі-компанії, які в Ірані називають «піонерами» (що вказує на їхню роль у приховуванні операцій), виступають посередниками в отриманні коштів від експорту іранської нафти та здійсненні платежів за імпортом обладнання та послуги [10, с. 1].

Такі проксі-компанії зареєстровані за кордоном і працюють через банківські рахунки в таких країнах, як Китай, ОАЕ, Індія та Гонконг, що дозволяє Ірану продовжувати зовнішньоторговельні операції, незважаючи на офіційні обмеження. Часто західні банки та компанії, які здійснюють операції з такими проксі-фірмами, можуть не усвідомлювати, що вони ведуть бізнес з Іраном або ж навмисно ігнорують цей факт. Як аргумент для обходу санкцій у контексті отримання зовнішніх коштів пропонується навести динаміку фінансування Ірану за допомогою «широких грошей», що є свідченням використання тіньових або неформальних фінансових систем для обігу грошей (рис. 4).

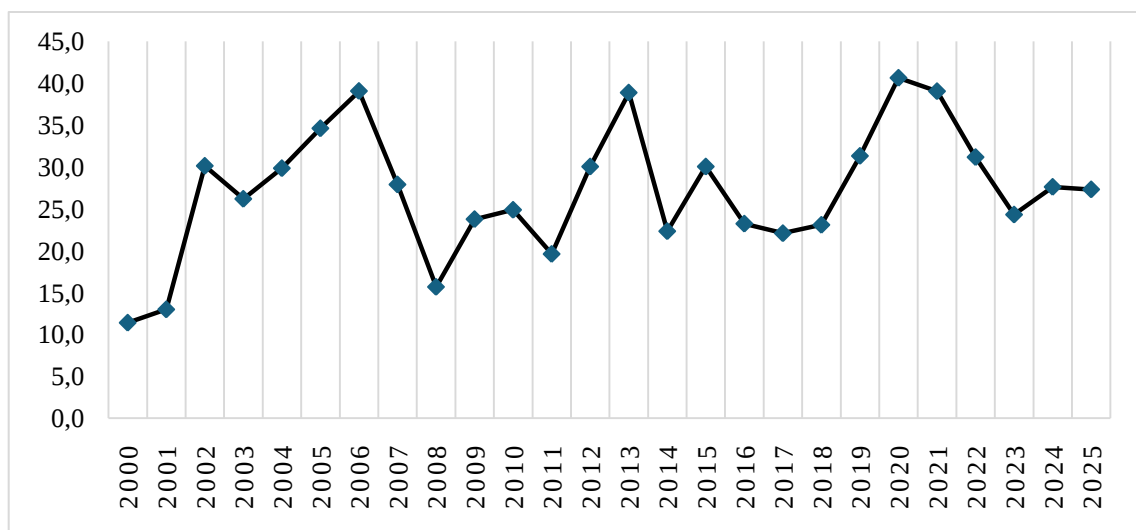

Рис. 4. Динаміка змін у фінансуванні Ірану за допомогою «широкої грошової маси» за період 2000–2025 рр., %

Джерело: Систематизовано за даними [11].

Аналіз динаміки змін у фінансуванні Ірану за допомогою «широкої грошової маси» показує нестабільну, але загалом висхідну тенденцію, що

може слугувати непрямим підтвердженням активного використання неформальних і тіньових фінансових механізмів для обходу санкцій. Починаючи з помірних темпів зростання у 2000–2001 рр. (11,4 % та 13,0 % відповідно), з 2002 р. спостерігається значний стрибок (30,1 %), що збігається з періодами посилення міжнародного тиску на Іран через його ядерну програму.

У наступні роки темпи зростання залишалися високими, досягнувши пікових значень у 2006 році (39,0%) та 2013 році (38,8%), що, ймовірно, відображає активізацію зусиль з метою збільшення зовнішнього фінансування через альтернативні канали, тоді як періодичні спади можуть бути пов'язані з адаптацією до нових обмежень або змінами в конфігурації проксі-структур. Особливо різкий стрибок помітний у 2020 році – 40,6%, що, найімовірніше, пов'язано з сукупним ефектом санкційного тиску з боку США після виходу з ядерної угоди (JCPOA) у 2018 році, а також наслідками президентства Трампа. Після цього фінансування залишається високим – понад 30% у 2021–2022 роках, що свідчить про стабільне функціонування тіньових схем.

Висока динаміка фінансування за допомогою «широких грошей» є прямим підтвердженням того, що Іран активно використовує мережу проксі-компаній, зареєстрованих у юрисдикціях з недостатнім фінансовим контролем, для здійснення таємних валютних операцій та обходу фінансових обмежень. Така стабільність або навіть зростання зовнішніх фінансових потоків, незважаючи на санкції, свідчить про високий рівень адаптивності фінансової стратегії Ірану до економічних обмежень, накладених західними країнами.

Іншим способом, за допомогою якого Іран ефективно обходить санкції, є бартер та альтернативні торговельні угоди. У відповідь на санкції Іран поступово відмовився від розрахунків у доларах, перейшовши на бартер або використання національних валют, що дозволяє йому уникнути блокування через західні банки. Основним інструментом іранських бартерних угод стали

розрахунки за рахунок експортних доходів, «заморожених» на банківських рахунках у Китаї, Індії та Південній Кореї. Іран використовує ці кошти для оплати імпорту з цих країн, що є більш вигідним для бізнесу та дозволяє уникнути несприятливих цінових умов.

Під тиском санкцій уряд президента Раїсі відновив бартерні угоди як ключовий інструмент для сприяння торгівлі, особливо з сусідніми країнами. Такі угоди були укладені з Пакистаном (з акцентом на промислові товари) та Індією (бартерний обмін чаєм на борги) [12, с. 1]. Однак, коли Іран є єдиною стороною, що підпадає під санкції, бартер може призвести до несприятливих умов для країни та додаткового економічного навантаження. Бартерні угоди вигідні для Ірану, якщо вони укладені з іншими країнами, що підпадають під санкції, такими як рф. Після початку війни в Україні та введення санкцій проти Москви іранські компанії активно пропонували налагодити бартерну торгівлю з рф, що могло б створити більш збалансовані умови для обох сторін [13, с. 1].

Слід зазначити, що бартерні угоди є складним і суперечливим інструментом обходу економічних санкцій, оскільки, з одного боку, вони допомагають підтримувати торгівлю в умовах обмежень, але, з іншого боку, вони накладають додаткові економічні витрати і збільшують ризики корупції, про що свідчить високий індекс корупції в країні (рис. 5).

Аналіз рис. 5 показує загальне зниження рівня прозорості в державному управлінні та зростання ризиків корупції, оскільки в 2013 р. індекс становив 25 %, після чого відбулося короткочасне поліпшення до 30 % у 2017 р. Однак у 2018 р. почалося поступове зниження, яке тривало до 2024 р., коли індекс знову впав до 23 %.

Негативна тенденція особливо помітна після 2017 року, протягом якого темпи зниження індексу зросли, зокрема у 2018–2020 роках, а потім у 2023–2024 роках, що вказує на системні проблеми в антикорупційній політиці. Це зниження збігається з активізацією бартерної торгівлі та альтернативних

схем оплати, які, хоча і дозволяють Ірану обходити санкції, але також підвищують рівень непрозорості фінансових потоків.

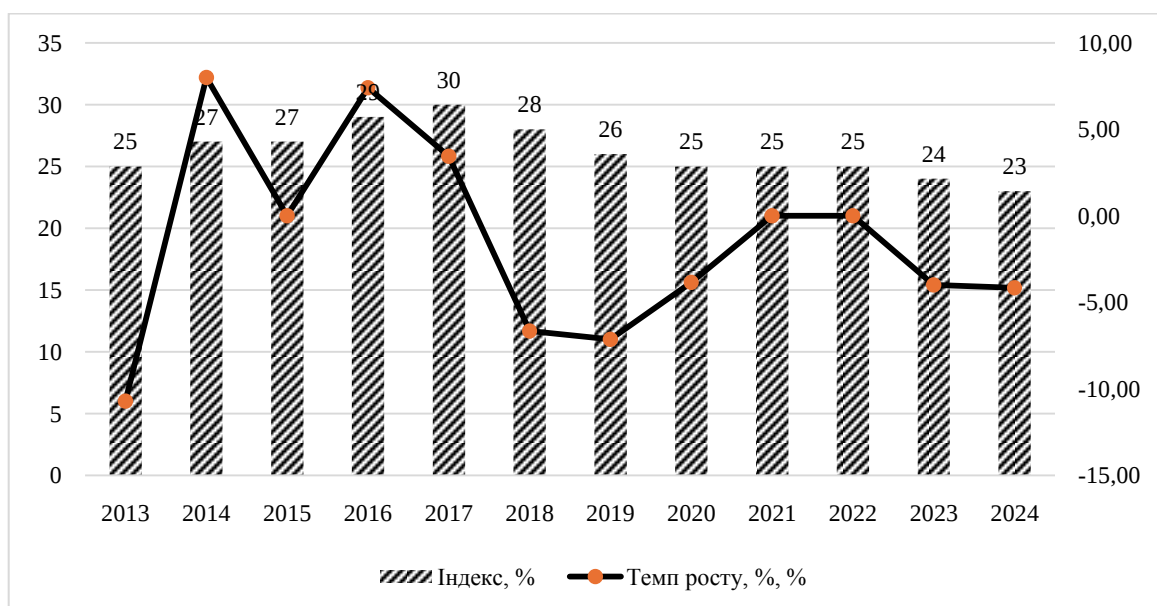

Рис. 5. Динаміка індексу сприйняття корупції в Ірані за період 2013-2024 рр., %

Джерело: Систематизовано за даними [14].

Бартерні угоди, які Іран активно використовує для уникнення обмежень, сприяють створенню середовища, в якому зростають можливості для зловживань, корупційних домовленостей та непрозорого ціноутворення. Оскільки такі угоди часто укладаються на міжурядовому рівні або за участю державних компаній, контроль над ними є обмеженим, що унеможлиблює повний громадський або інституційний моніторинг. Слід зазначити, що бартерні угоди, з одного боку, допомагають обійти санкції, але, з іншого боку, призводять до підвищення ризиків, що відображається в негативній динаміці індексу сприйняття корупції, який демонструє загострення проблем доброчесності, спричинених, зокрема, використанням тіньових інструментів для обходу санкцій.

Не менш ефективним способом обходу економічних санкцій, який використовується Іраном є зміна бенефіціарів та прав власності. Іран активно

передає права власності на активи своїм близьким соратникам або компаніям, які офіційно не підпадають під санкції, що ускладнює виявлення зв'язків із державними структурами. Непідтверджені, але численні повідомлення вказують на те, що високопосадовці Ірану вивозять активи за кордон, реєструючи їх на членів сім'ї або третіх осіб. У розпал масових протестів, спричинених смертю Махси Аміні у вересні 2022 року, з'явилися повідомлення про спроби сімей чиновників отримати британські, канадські та швейцарські паспорти [15, с. 1]. За деякими даними, в аеропорту Тегерана були спеціально виділені закриті канали для евакуації родичів представників режиму, а звичайних співробітників було усунуто з посад і конфісковано їхні телефони, щоб запобігти витоку інформації.

Водночас спостерігається активний відтік капіталу, адже згідно з повідомленнями в соціальних мережах, дружина колишнього міністра закордонних справ Мохаммада Джавада Заріфа переказала 4 мільйони євро до банку в Шанхаї через посередницькі компанії в Дубаї [16, с. 1]. У самому Тегерані відбувся масовий продаж елітної нерухомості за цінами нижче ринкових, що може свідчити про спробу швидко конвертувати активи в готівку для подальшого переказу за кордон.

Активи передаються в управління або власність компаній з несанкціонованих юрисдикцій, що дозволяє їм зберігати контроль над ними та уникнути блокування. Часто такі компанії пов'язані з довіреними чиновниками або є «підставними» структурами, що маскують реальних власників. Такі механізми значно ускладнюють виявлення економічних потоків і реальної структури власності на активи, перешкоджаючи ефективному застосуванню санкцій. Це також створює сприятливе підґрунтя для корупції та тіньових схем всередині країни, де обмежене коло осіб має доступ до фінансових інструментів та офшорних механізмів, недоступних для більшості громадян.

Таким чином, Іран не тільки обходить міжнародні обмеження, але й зміцнює свою внутрішню олігархічну модель управління, засновану на

непрозору перерозподілі ресурсів і втраті економічної суверенітету значною частиною суспільства. Незважаючи на тривалі міжнародні санкції, країна демонструє високу здатність адаптуватися та обходити обмеження за допомогою складних багаторівневих схем. Іран використовує мережу підставних компаній, іноземних посередників, фіктивних фірм у юрисдикціях зі слабким фінансовим контролем, а також практику перевантаження нафти в нейтральних водах, що дозволяє йому маскувати походження своїх продуктів і забезпечувати їх експорт. Фінансові операції здійснюються через проксі-компанії в різних країнах, що дозволяє Ірану продовжувати зовнішню торгівлю, приховуючи свої зв'язки з військовими структурами та обходячи санкційні обмеження. Використання бартерних угод та альтернативних платежів дозволяє Ірану уникати доларових транзакцій, що знижує ефективність санкцій. Механізми, які використовує Іран для обходу санкцій, демонструють високий рівень організації іранської системи обходу санкцій, яка підтримується на державному рівні та має значний вплив на глобальну безпеку та економіку, створюючи виклики для міжнародної спільноти в сфері контролю та санкційного тиску.

Досвід Ірану в обході міжнародних економічних санкцій виявляється надзвичайно релевантним для РФ, яка після 2022 року опинилася в аналогічному стані санкційного тиску. На прикладі Ірану можна виділити низку ефективних адаптаційних механізмів, які потенційно можуть бути використані або вже використовуються РФ у формуванні власної санкційної стратегії.

По-перше, іранська модель використання підставних компаній та іноземних посередників у слаборегульованих юрисдикціях дає змогу маскувати торгові операції, особливо у стратегічно важливих галузях, таких як енергетика. РФ, яка також має значну залежність від експорту енергоносіїв, може ефективно застосовувати аналогічні схеми, зокрема для обходу нафтового ембарго та технологічних заборон.

По-друге, приклад Ірану засвідчує доцільність використання плавучих резервуарів та перевантаження вантажів у нейтральних водах, що дозволяє знизити ризики ідентифікації країни-експортера. Вже сьогодні РФ проявляє зацікавленість у розширенні морських логістичних схем через треті країни, і досвід Ірану в цьому питанні є цінним прикладом для вдосконалення такої тактики.

По-третє, іранська система тіньового фінансування через проксі-компанії та альтернативні фінансові центри (Гонконг, ОАЕ, Індія) створює паралельну фінансову архітектуру, що дозволяє уникати західного банківського нагляду. РФ, зі зростаючими обмеженнями на доступ до SWIFT та західних ринків капіталу, вже шукає подібні рішення, включаючи співпрацю з «дружніми» країнами, розвиток міжбанківських каналів з Китаєм, Індією та Туреччиною.

Крім того, бартерні схеми та розрахунки у національних валютах, як це практикує Іран, відкривають можливості для зменшення залежності від долара США. РФ, яка активно просуває концепцію «дедоларизації», вже почала впроваджувати ці підходи в торгових відносинах з Китаєм, Іраном, Індією та країнами Центральної Азії [18, с. 18-19]. У перспективі – створення багатосторонніх клірингових механізмів на зразок Азійського клірингового союзу.

Окремо слід відзначити, що системне приховування бенефіціарної власності та використання третіх осіб для формального управління активами є ефективним інструментом захисту національного капіталу від арешту та замороження. Цей підхід уже проявляється у зростанні частки активів РФ, які реєструються на офшори або фізичних осіб з «нейтральних» країн [18, с. 30].

Нарешті, іранський досвід свідчить, що хоча ці механізми й дозволяють країні адаптуватися до санкцій, вони також поглиблюють внутрішню олігархізацію, сприяють зростанню корупції, створюють непрозорі економічні практики та зменшують можливості суспільного контролю над

розподілом ресурсів. Власне це важливий сигнал для РФ, оскільки застосування подібних стратегій може призвести до аналогічних внутрішньоекономічних наслідків – від соціальної нерівності до системного ослаблення інституційної доброчесності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Слід зазначити, що досвід Ірану демонструє потенційні шляхи, якими може піти РФ, зокрема шляхом створення паралельних фінансових мереж, тіньових торговельних маршрутів та залучення третіх країн до обслуговування своїх економічних інтересів. РФ, зіткнувшись із масштабними санкціями, активно шукає та впроваджує альтернативні стратегії, зокрема шляхом розвитку бартерної торгівлі, переходу на розрахунки в національних валютах, формування проксі-мереж у третіх країнах і використання механізмів прихованого експорту енергоносіїв, що свідчить про поступове запозичення та адаптацію іранських рішень до умов РФ.

Щодо подальшого дослідження, слід приділити окрему увагу внутрішнім наслідкам впровадження обхідних санкційних механізмів – зокрема, рівню прозорості державних інститутів, зростанню корупційних ризиків та трансформації моделей державного управління в умовах обмеженого доступу до зовнішніх фінансових ресурсів.

Таким чином, дослідження механізмів обходу санкцій Іраном дозволяє не лише окреслити реалістичну рамку для побудови адаптаційної стратегії РФ, але й сформулювати ширше розуміння того, як держави, що перебувають під санкційним тиском, можуть трансформувати свої зовнішньоекономічні зв'язки, фінансову систему та інституційне середовище для забезпечення життєздатності в умовах ізоляції.

Література

1. Castellum. Iran Sanctions Dashboard. 2025. URL: <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (дата звернення: 22.07.2025).

2. Keatinge T. Developing bad habits: What Russia might learn from Iran's sanctions evasion (Policy Brief, Occasional Paper). Royal United Services Institute, 2023. URL: <https://static.rusi.org/developing-bad-habits-what-russia-might-learn-from-irans-sanctions-evasion.pdf> (дата звернення: 22.07.2025).
3. Anvari A. Iranian military front company masked identity to sell oil, documents show. Iran International, 2025. URL: <https://www.iranintl.com/en/202505120898> (дата звернення: 22.07.2025).
4. U.S. Department of the Treasury. Treasury targets global network shipping Iranian oil, funding Iran's military and terrorist activities: Press release. 2025. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sb0139> (дата звернення: 22.07.2025).
5. Soon W. Oil tankers going dark off Malaysia as Iran trade draws scrutiny. Bloomberg, 2025. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-05-30/oil-tankers-going-dark-off-malaysia-as-iran-trade-draws-scrutiny> (дата звернення: 22.07.2025).
6. International Monetary Fund. Crude oil exports for Iran, Islamic Republic of (IRNNXGOCMBD). FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis, 2025. URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/IRNNXGOCMBD> (дата звернення: 23.07.2025).
7. Carsten P., Dutta P. K. How Iran moves sanctioned oil around the world. Reuters, 2025. URL: <https://www.reuters.com/graphics/IRAN-OIL/zjppqngedmvx/> (дата звернення: 23.07.2025).
8. International Energy Agency. Iran: Oil. 2024. URL: <https://www.iea.org/countries/iran/oil> (дата звернення: 23.07.2025).
9. Iran's secret system to avoid sanctions. The Journal: Audio podcast episode. The Wall Street Journal, 2022. URL: <https://www.wsj.com/podcasts/the-journal/irans-secret-system-to-avoid-sanctions/1b3ab0bd-be69-4f0a-8c27-5082fe38395f> (дата звернення: 23.07.2025).
10. Tobin M. Iran sidesteps US sanctions, allowing it to fund proxy groups like the Houthis. FOX Business, 2024. URL:

<https://www.foxbusiness.com/politics/iran-sidesteps-us-sanctions-allowing-fund-proxy-groups-houthis> (дата звернення: 23.07.2025).

11. International Monetary Fund. Broad money for Iran, Islamic Republic of (IRNFMBPCHPT). FRED Economic Data, URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/IRNFMBPCHPT> (дата звернення: 23.07.2025).

12. Iran, Armenia sign barter trade agreement in Yerevan. Tehran Times, 2024. URL: <https://www.tehrantimes.com/news/504441/Iran-Armenia-sign-barter-trade-agreement-in-Yerevan> (дата звернення: 23.07.2025).

13. Iran-Russia trade without currency transfer. Tehran Times, 2024. URL: <https://www.tehrantimes.com/news/495626/Iran-Russia-trade-without-currency-transfer> (дата звернення: 23.07.2025).

14. Transparency International. Our work in Iran. 2025. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/iran> (дата звернення: 24.07.2025).

15. Nimoni F. Iran: Mahsa Amini's family stopped at airport on way to collect award. BBC News, 2023. URL: <https://www.bbc.com/news/world-67672565> (дата звернення: 24.07.2025).

16. Iranian officials reportedly sending family and assets abroad. Iran International, 2022. URL: <https://www.iranintl.com/en/202210306163> (дата звернення: 24.07.2025).

17. Liu Z. Z., Papa M. Can BRICS de-dollarize the global financial system? Elements in the Economics of Emerging Markets. *Cambridge University Press*, 2022. URL: <https://doi.org/10.1017/9781009029544> (дата звернення: 24.07.2025).

18. Zemtsov S. P. Sanctions risks and regional development: Russian case. *Baltic region*. 2024. Vol. 16, № 1. С. 23–45. DOI: 10.5922/2079-8555-2024-1-2.

References

1. Castellum (2025), “Iran Sanctions Dashboard”, Available at: <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (accessed 22 July 2025).

2. Keatinge, T. (2023), “Developing bad habits: What Russia might learn from Iran’s sanctions evasion (Policy Brief, Occasional Paper)”, Royal United Services Institute, Available at: <https://static.rusi.org/developing-bad-habits-what-russia-might-learn-from-irans-sanctions-evasion.pdf> (accessed 22 July 2025).
3. Anvari, A. (2025), “Iranian military front company masked identity to sell oil, documents show”, Iran International, Available at: <https://www.iranintl.com/en/202505120898> (accessed 22 July 2025).
4. U.S. Department of the Treasury (2025), “Treasury targets global network shipping Iranian oil, funding Iran’s military and terrorist activities: Press release”, Available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sb0139> (accessed 22 July 2025).
5. Soon, W. (2025), “Oil tankers going dark off Malaysia as Iran trade draws scrutiny”, Bloomberg, Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-05-30/oil-tankers-going-dark-off-malaysia-as-iran-trade-draws-scrutiny> (accessed 22 July 2025).
6. International Monetary Fund (2025), “Crude oil exports for Iran, Islamic Republic of (IRNNXGOCMBD)”, FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis, Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/IRNNXGOCMBD> (accessed 23 July 2025).
7. Carsten, P. and Dutta, P.K. (2025), “How Iran moves sanctioned oil around the world”, Reuters, Available at: <https://www.reuters.com/graphics/IRAN-OIL/zjppqngedmvx/> (accessed 23 July 2025).
8. International Energy Agency (2024), “Iran: Oil”, Available at: <https://www.iea.org/countries/iran/oil> (accessed 23 July 2025).
9. The Wall Street Journal (2022), “Iran’s secret system to avoid sanctions”, The Journal: Audio podcast episode, Available at: <https://www.wsj.com/podcasts/the-journal/irans-secret-system-to-avoid-sanctions/1b3ab0bd-be69-4f0a-8c27-5082fe38395f> (accessed 23 July 2025).
10. Tobin, M. (2024), “Iran sidesteps US sanctions, allowing it to fund proxy groups like the Houthis”, FOX Business, Available at:

<https://www.foxbusiness.com/politics/iran-sidesteps-us-sanctions-allowing-fund-proxy-groups-houthis> (accessed 23 July 2025).

11. International Monetary Fund (2025), “Broad money for Iran, Islamic Republic of (IRNFMBPCHPT)”, FRED Economic Data, Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/IRNFMBPCHPT> (accessed 23 July 2025).

12. Tehran Times (2024), “Iran, Armenia sign barter trade agreement in Yerevan”, Available at: <https://www.tehrantimes.com/news/504441/Iran-Armenia-sign-barter-trade-agreement-in-Yerevan> (accessed 23 July 2025).

13. Tehran Times (2024), “Iran-Russia trade without currency transfer”, Available at: <https://www.tehrantimes.com/news/495626/Iran-Russia-trade-without-currency-transfer> (accessed 23 July 2025).

14. Transparency International (2025), “Our work in Iran”, Available at: <https://www.transparency.org/en/countries/iran> (accessed 24 July 2025).

15. Nimoni, F. (2023), “Iran: Mahsa Amini's family stopped at airport on way to collect award”, BBC News, Available at: <https://www.bbc.com/news/world-67672565> (accessed 24 July 2025).

16. Iran International (2022), “Iranian officials reportedly sending family and assets abroad”, Available at: <https://www.iranintl.com/en/202210306163> (accessed 24 July 2025).

17. Liu, Z.Z. and Papa, M. (2022), “Can BRICS de-dollarize the global financial system?”, Elements in the Economics of Emerging Markets, Cambridge University Press, Available at: <https://doi.org/10.1017/9781009029544> (accessed 24 July 2025).

18. Zemtsov, S.P. (2024), “Sanctions risks and regional development: Russian case”, Baltic Region, vol. 16, no. 1, pp. 23–45, DOI: 10.5922/2079-8555-2024-1-2.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2025 р.